IMPACTUL PORTRETULUI FIZIOGNOMIC AL INFRACTORULUI ASUPRA COMPORTAMENTULUI CRIMINAL

***Evelina SCHIN*,**

studentă, anul IV, Facultatea de Drept, USM

CZU: 343.982.7:004.8:316.624 E-mail: evelinaschin@gmail.com

Într-o eră a intersecției dintre tehnologie, științe comportamentale și justiție penală, influența portretului fiziognomic al infractorului asupra comportamentului criminal, percepției sociale și deciziilor judiciare devine tot mai relevantă. Lucrarea analizează, dintr-o perspectivă multidisciplinară, cum trăsăturile fizice pot afecta, real sau perceput, comportamentul și reacțiile sociale sau instituționale.

Profilarea criminală bazată pe fiziognomie a fost utilizată istoric pentru identificarea și clasificarea infractorilor. De la teoriile lui Cesare Lombroso privind existența unui „criminal înnăscut”, identificabil prin trăsături atavice, până la încercările moderne de utilizare a inteligenței artificiale în analiza facială, această abordare a cunoscut multiple reinterpretări. Lombroso și discipolii săi (Enrico Ferri, Rafaelo Garofalo) au influențat profund criminologia secolelor XIX–XX, generând stereotipuri vizuale care, deși respinse științific, continuă să influențeze subconștientul colectiv și, uneori, chiar practica judiciară.

Au fost analizate și alte teorii precum frenologia lui Franz Joseph Gall sau somatotipurile lui William Sheldon, care, deși astăzi sunt considerate pseudoștiințe, au consolidat ideea unei legături directe între aspectul fizic și comportament.

Cercetările moderne din psihologia socială (Willis & Todorov, Wilson & Rule, Blair et al.) arată că oamenii formează impresii rapide – în mai puțin de 100 milisecunde – pe baza expresiilor faciale și simetriei [1, p.592-598]. Trăsăturile fizice influențează percepția de vinovăție, iar cei cu aspect „amenințător” sunt adesea judecați mai aspru, chiar și fără dovezi concludente [2, p.603-623].

În contextul aplicării legii, aceste percepții pot duce la profilare discriminatorie, la arestări disproporționate și la tratamente inegale, în special în cazul persoanelor care nu corespund normelor estetice dominante.

Studii de caz ale criminalilor în serie, prezentate în lucrare, arată că aspectul fizic nu reprezintă un criteriu obiectiv pentru evaluarea comportamentului infracțional. Ted Bundy, de exemplu, avea o înfățișare carismatică și atrăgătoare, ceea ce i-a permis să câștige încrederea victimelor sale. Jeffrey Dahmer avea o înfățișare banală, iar Richard Ramirez, deși cu o privire intensă, nu prezenta trăsături exterioare care să semnaleze comportamentul periculos.

Portretele liderilor autoritari, precum Adolf Hitler, Iosif Stalin sau Nicolae Ceaușescu, erau atent create ca instrumente de propagandă, proiectând imaginea unor lideri calmi și puternici, fără a reflecta realitatea. În ambele situații – infractori cunoscuți și figuri politice – trăsăturile fizice au fost fie manipulate, fie interpretate subiectiv, fapt ce evidențiază riscul utilizării fiziognomiei în evaluarea morală sau juridică.

Un studiu important al psihologului George R. Thornton (1939) [3, p.378-383] a demonstrat că participanții nu pot identifica în mod fiabil un infractor doar pe baza unei fotografii. Acest lucru confirmă faptul că astfel de judecăți sunt influențate de stereotipuri culturale și nu de trăsături obiective. Pe plan contemporan, se ridică îngrijorări legate de folosirea tehnologiilor de recunoaștere facială în justiție. Studiul lui Xiaolin Wu & Xi Zhang (2016) [4], care utilizează algoritmi de inteligență artificială pentru a identifica predispoziții criminale pe baza chipului, a generat controverse privind validitatea științifică și riscul de discriminare algoritmică. Cercetarea profesoarei Jennifer Eberhardt (2006) [5, p.383-386] a demonstrat că inculpații afro-americani cu trăsături „afrocentrice" aveau o probabilitate mai mare de a fi condamnați la pedeapsa cu moartea, în special când victimele erau albe.

Lucrarea analizează și cadrul normativ actual: Legea nr.133/2011 cu privire la protecția datelor cu caracter personal [6], Regulamentul european GDPR [7] și AI Act (2024) [8], subliniind nevoia unor reglementări stricte asupra prelucrării datelor biometrice. Accesul, stocarea, consimțământul și utilizarea acestor date trebuie controlate riguros pentru a preveni încălcarea dreptului la viață privată, discriminarea și supravegherea abuzivă.

Pentru a preveni utilizarea eronată a fiziognomiei în domeniul juridic, se impune adoptarea următoarelor măsuri:

1. Instruirea obligatorie a profesioniștilor din justiție: Polițiștii, procurorii și judecătorii trebuie să fie formați pentru a recunoaște și evita prejudecățile bazate pe aspectul fizic. În Finlanda, de exemplu, ofițerii de poliție participă la simulări interactive pentru identificarea prejudecăților inconștient (fizic, rasial sau de gen) [9]. Adaptarea acestui model ar putea contribui la reducerea discriminării și la o aplicare mai echitabilă a legii.
2. Crearea unui cadru etic internațional pentru utilizarea AI în justiție: Este esențială colaborarea între experți din domeniile juridic, tehnologic, psihologic și criminologic pentru a elabora standarde internaționale în folosirea inteligenței artificiale în anchete. Inițiativa OECD privind AI [10] propune principii esențiale – respectarea drepturilor omului, evitarea discriminării și responsabilitate algoritmică – care pot ghida implementarea acestor tehnologii într-un mod echitabil și sigur.
3. Educație publică și prevenirea stigmatizării: Se impune derularea unor campanii de educație civică, atât în mediul școlar, cât și prin mass-media, care să combată stereotipurile legate de „fața criminală". Proiectul „Beyond Faces" [11] din Marea Britanie este un exemplu relevant – acesta oferă ateliere și resurse multimedia care explică publicului larg de ce aspectul fizic nu poate fi considerat un indicator al comportamentului infracțional.

Lucrarea demonstrează că fiziognomia nu este un instrument științific valid pentru prezicerea comportamentului criminal. Deși influențează percepțiile, trăsăturile fizice nu reflectă caracterul sau riscul real și pot duce la discriminare și erori judiciare.

Portretul fiziognomic, anterior folosit pentru a pronostica comportamentul, necesită azi prudență. Teza evidențiază limitele științifice ale acestei metode și propune soluții etice pentru a preveni abuzurile, susținând o justiție echitabilă. Prin legislație, instruire, cercetare și educație publică, putem combate discriminarea și promova decizii bazate pe fapte, nu aparențe.

Referințe:

1. WILLIS, J., & TODOROV, A. First impressions: Making up your mind after a 10-ms exposure to a face. In: *Psychological Science*, 2006, vol. 17(7), pp. 592-598.
2. ZEBROWITZ, L.A., & MCDONALD, S.M. The impact of litigants` baby-facedness and attractiveness on adjudications in small claims courts. In: *Law and Human Behavior*, 1991, vol. 15(6), pp. 603-623.
3. THORNTON, G.R. The ability to judge crimes from photographs of criminals: A contribution to technique. In: *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1939, vol. 34(3), pp. 378-383.
4. WU, Xiaolin & ZHANG, Xi. *Responses to Critiques on Machine Learning of Criminality Perceptions*. 2016. [accesat: 23.04.2025]. Disponibil: https://arxiv.org/pdf/1611.04135
5. EBERHARDT, J.L., DAVIE, P.G., PURDIE-VAUGHNS, V.J., & JOHNSON, S. L. Looking deathworthy: Perceived stereotypicality of Black defendants predicts capital-sentencing outcomes. In: *Psychological Science*, 2006, vol. 17(5), pp. 383-386.
6. Legea nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: *Monitorul Oficial al RM* nr.170-175 din 14.10.2011, modificată prin Legea nr. 34 din 13.03.2025 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al RM nr.154-156 din 27.03.2025.
7. Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date (GDPR). [accesat: 20.04.2025]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679
8. Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 privind cerințele de securitate cibernetică pentru produsele cu elemente digitale și de modificare a Regulamentului (UE) 2019/1020. [accesat: 19.04.2025]. Disponibil: https://eur-lex. europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj
9. Understanding Unconscious Biasness – *Training Course in Finland*, Knowles Training Institute. [accesat: 20.04.2025]. Disponibil: https://knowlesti.fi/understanding-unconscious-biasness-training-course-in-finland
10. Platforma *OECD.AI* – Observatorul privind politicile de inteligență artificială al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE). [accesat: 19.04.2025]. Disponibil: https://oecd.ai/en/
11. *Beyond Faces* – Institut Faire Faces. [accesat: 20.04.2025]. Disponibil: https://www.institut-faire-faces.eu/en/beyond-faces/

Recomandat

***Alina ȘAVGA**, dr. în drept, conf. univ.*